

ШЫН

№ 110
(17911)

2010 чылдың
сентябрь 16,
четверг

Садар өртээ
5 рубль.

1925 чылдың август
31-де үнүн эгелээн

Шинтиел-политиктиг солун

e-mail:shyntuva@mail.ru

Наадым-биле, хүндүлүг малчыннар!

Байыр чедиришкүни

Хүндүлүг чаңгыс чер-чурт-
рывыс! Тываның хүндүлүг
малчылары!

Наадым-биле — тыва чоннун
болган байырлалы-биле,
тин ханызындан силерге ба-
дирерин чөпшээр көрүңер!
шкүн малчыннарның бо каас-
болгаш чырыткылыг чаагай
ды чүс-чүс чыл бурунгаар
п келген. Чоннун чер кырын-
дыралының болгаш сагыш-
инин, арат кижинин чик эвес
кылынга оон хүндүкелинин
үү ында болуп турар.

Ткен чылдардан бээр хөй-ле
р бистин амыдыралывыста
лген-даа болза, мал ажылы
ың экономиказының кол
зынын бирээзи болуп, хе-
лкан. Оон ролон чүгле эко-
иг көргүзүлгелер-биле хемчээп
. Мал азырап өстүрери чон-
ка улуг кезинин долгандыр
бодуска, чаңчылдарга бол-
улалдарга оон хамаарыл-
аза хевирлеп турар. Ол бүгү
жнун национал культуразы-
загай талазын көргүзүп, ды-
чүүлдер кайгамчык болгаш
аттынмас болуп турар. Бо
р Наадымны бүгү чоннун

байырлалы кылдыр санаар эргени
берип турар.

Хүн бүрү кылып турары чик
звес, ынчалза-даа кижилерге эң
чугула болур ажылы-биле респуб-
ликаның чаагай чоруун хандырып
турар бүгү кижилерге улуг өөрүп
четтиришкүни бо хүнде илер-
гейлеп тура, ханы хүндүкелди
көргүзүп тур бис. Боттарының эрес-
шудургу күш-ажылы-биле эң
тергин көргүзүлгелерни чедип алган
малчыннарга онзагай алдарны
болгаш макталды чедирер апаар.
Шак ындыг бедик мергежилдиг
ишчилер турда бистин төрөөн көдээ
черлеривиске бай-шыырак амы-
дырал, чаагай чорук болгаш че-
чектелишкүн эглип кээр деп
бүзүрел бар.

Күрүне деткимчезинин хемчег-
леринин болгаш эң кол чүүл—мал-
чыннарның шудургу күш-ажылының
ачызында республикада малдың
баш саны өзүп, сүт, эт, дүк бол-
гаш мал ажылының өске-даа про-

дукциязының бүдүрүлгези турум-
чуп, болбаазырадылга үлетпүрүнүн
биче бүдүрүлгелери көдээде тут-
тунуп, сүт-бараан фермаларын
тургузар, куш болгаш хаван ажыл-
агыйларын, уксаажыдылга херзэн
катап ажылдадыр талазы-биле
планнар боттанып турар.

Кады күженишкүннеривис-
биле, амгы үениң технологиязын
ажылавышаан, ол-ла үеде өгбе-
леривистин дуржулгазынга даян-
мышаан, көдээни катап сайзы-
радыр, малчын кижинин күш-ажы-
лынга мурнуку дег ат-алдарны
болгаш хөй-ниити ужур-дузазын
эгидер бис.

Көдээниң хүндүлүг ишчилери!
Эргим чаңгыс чер-чурттулгарывыс
болгаш республиканың аалчылары!
Байырлал хүннеринде кайгамчык
сагыш-сеткилди болгаш моон соң-
гаар чедишкүнниң ажылды, тай-
быңны, аас-кежикти болгаш өөрүш-
күнү, чаагай чүүлдерни болгаш
буян кежикти күзедивис!

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.
Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга
палатазының даргазы В. ВАЛЬКОВ.
Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер
палатазының даргазы Х. МОНГУШ.

Буурул Тывам
Малчын, аңчы, ыржы оран,
Бурун шагдан
Маадырларны чаяап чораан.

Кадат малын
Дагларынга дозуп чорааш,
Хаяларга
Дайгыларын арттырып каан.

Тыва Республиканың хүндү-
лүг малчыннары!

Кайгамчыктыг байырлал — Наа-
дым-биле изиг байыр чедириш-
күнүн хүлээп ап көрүңер.

Мал ажылы агроүлетпүр ком-
плекзинин эң чугула угланыш-
кыннарының бирээзи болуп, ол
улус ажыл-агыйына улуг ужур-
дузалыг адырга санадыр. Аңгы-
аңгы чүзүннүг малды өстүрери
Тыва Республикага үе-дүптен бээр
чаңчыл болган ажыл-иш, респуб-
ликаның экономиказынга-даа,
Тываның чурттакчыларының хөй
кезинин амыдыралында-даа оон
ролон үнелеп четпес.

Көдээ ажыл-агыйның ишчиле-
ринге эрес-шудургу күш-ажылы
дээш онзагай өөрүп четтириш-

күнни болгаш хүндүкелди Наадым
хүнүнде илередири күзенчиг-дир.
Силернин чик эвес, чамдыкта
сөөлгү күштү үндүрүп тургаш бүдү-
рер, бистин шуптувуска эргежок
чугула күш-ажылга он-он, чүс-чүс
чыл бурунгаар дег, ак сеткилдиг
хамаарылгаңар мал ажылын
хөгжүдеринге чугула быра болуп
турар. Бодунун амыдыралының
утка-шынын мал ажылынга
тураскаадып турар силер ышкаш
кижилер хөй турда, бистин рес-
публикавыстың сайзыралы улам
бурунгаарлаар.

Силерге кадыкшылды болгаш
аас-кежиин, тайбыңны болгаш чаа-
гай чүүлдерни, ажылыңарга че-
дишкүннерни сеткилим ханы-
зындан күзедим.

Байырлал-биле!

Тыва Республикада Кол федералдыг инспектор
А.С. ПОПОВ.

ЧАЙЛАГ ЧЕРИМ ТААН ЧАРАШ!

Ай-кыс МАСПЫК-ООЛДУҢ фотоколлажы.

Чазак Даргазының ажил-албаны

ХӨМҮР-ДАШ СӨӨРТҮЛГЕЗИНГЕ ТААРЫМЧАЛЫГ КЫЛДЫР

• Хуу кижилерниң участогу ажиттынган

Сентябрь 13-түн хунунде Каа-Хем хөмүр-даш уургайына хуу кижилерге хөмүр-даш садар тускай участок ажиттынган. Ук ажиттышкынга ТР-ниң Чазаның Даргазы Ш.В. Кара-оол, Чазак Даргазының бирги оралакчысы — экономика сайыды С.И. Тен, ТР-ниң үлетпүр болгаш энергетика сайыды К.Б. Сагаан-оол, «Тываның даг уургайының компаниязы» КХН-ниң чигине директору И.А. Шумков олар киришкеннер.

«Тываның даг уургайының компаниязы» КХН-ниң директору И.А. Шумковтун чугаазы-биле алырга, шак мындыг участогу ажитты 2008 чылда-ла негеттинип келген. Бо хунге чедир хөмүр-даш сөөртүлгезин чорудуп турар юридиктиг-даа, хуу-даа кижилер чаңгыс черден чүдүртүп ал турган болгаш аңаа машиналар дыка узун ээлчеглер манаар ужурга таваржып турган. Хөмүр-дашты доктаамал сөөртүп турар чолаачылар ол берге байдалды эки билер боор. Ырак-узактан кээп турар хөмүр-даш сөөртүкчүлеринге ол байдал дыка таарымча чок болуп турган. Дүрген чүдүртүп алыр дээш, олар ээлчез дүне-ле ээлеп алыр турган. Ам бо участогу ажиттынганы-биле шак ол эпчок чүүл чавырлыр дээрзинге уургайың ажилчынары-даа, чолаачылар-даа улуг бүзүрелдиг. Ол ышкаш бо хемчег уургайың хөмүр-даш саарылгазының хемчээлин бедидеринге база улуг салдарлыг болуру билдингир.

Хуу кижилер эрттирер участо-

ка 7 муң тонна хөмүр-дашты хары угда шыгжал болур, ында тускай килди тургускан. Участок неделя-ның 5 ажил хунунде, 8 шактан 17 шакка чедир доктаамал ажилдаар. Хуу кижилер оон хөмүр-дашты туда санажышкын-биле садып алыр аргалыг болур. Бо хунде бир тонна хөмүр-даштын өртээ 1560 рубль болуп турар.

Участогу ажитканының соонда Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.В. Кара-оол Каа-Хем хөмүр-даш уургайының коллектив-биле ажил-агыйжы ужуражылганы эрттирген. Ужуражылга үезинде ТР-ниң Чазаның Баштыны ук бүдүрүлгедэ ажилдап турарларның айтырыгларына тодаргай хары-ларны берген. Чыылганнарның салган айтырыглары янзы-бүрү темалыг болган. Олар республиканың өске-даа уургайларының амгы үеде байдалының болгаш оларның келир үезиниң дугайында, Наадымга уткуштур республиканың көдээ ажил-агыйжына нарын болуп турар айтырыгларга чедир оон-даа өске

сонуургаан айтырыгларын салыр аргалыг болган. Ужуражылганың эртер ужурлуг кыска үезин (ол дүштеки чөм үезинде болуп турган) кичээнге алгаш, ТР-ниң Чазаның Даргазы хары-ларын кыска болгаш тода кылган. Ол ышкаш айтырыглар аразында ам эртер соңгулдалар дугайында база хөй айтырыглар салдынган. Бүдүрүлгениң ажилдакчылары соңгулдаларга киржир эргени чаалап алган кордакчыларның дугайында айтырганнар. «Чаңгыс демниг Россия» партияның Дээди чөвүлелиниң кежигүнү Ш.В. Кара-оол ук партияның мурнундан идип үндүрген кордакчыларны чыылганнарга кыска-зы-биле таныштырган.

Ужуражылганы доозуп тура, Ш.В. Кара-оол республиканың экономиктиг хөгжүлдесинде улуг рольду ойнап турар бүдүрүлгениң ажилчынарына оларның белен эвес күш-ажылының көргүзүлгелерин улам бедидип, мергежилиниң аайы-биле депширин күззэн. «А мен Тыва Республиканың Чазаның, бүгү-ле күүсекчи эрге-чагырганың мурнундан силерниң эрге-ажыңар камгалаар, силерниң хүн бүрүнүң негелдесин хандырап талазы-биле бүгү-ле бар аргаларны ажыглап тургаш ажилдаар бис деп бүзүрелди-биле азап тур мен» — деп, ол түңнелинде чугаалаан.

Аяна БИЧЕ-ООЛ.

«ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» КАНДИДАТТАРГА ШЫНЗЫЛГАЛАРНЫ ТЫВЫСКАН

Тыва Республиканың Дээди Хуралының депутаттарының соңгулдаларына Бүгү-россияның «Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партиясының Тывада девискээр салбырының мурнундан депшиттирген кандидаттарга шынзылгаларны партияның соңгулда штавына сентябрь 15-те тывыскан.

«Бистиң командавыстың составында башкылар, эмчилер, бараан бүдүрүкчүлери, культура болгаш эртем ажилдакчылары бар. Бис тодаргай ажилдарны кылып чорудуп турар чаңгыс команда бис.

Республикага быжыг турум чорук, төрзөн черивистиң келир үези дээш боттарывыска харысалганы ап турар бис. Кылган ажилдарывыс эвээш эвес, ынчалза-даа боттандырап сорулгалар оон-даа хөй. Тыва ниитилелди демнештирери, каттыштыраы эргежок чугула. Ону чүгүле «Чаңгыс демниг Россия» партия күүседип болур» — деп, ТР-ниң Чазаның Даргазы, бо соңгулдаларда «Чаңгыс демниг Россия» партияның республика даңзызын баштап турары Шолбан Кара-оол чугаалаан.

Амгы үеде республикада «Чаңгыс демниг Россия» партияның деткимчези-биле боттандырып турар 11 тускай сорулгалыг программа ажилдап турар.

Шолбан Кара-оол соңгулда кампаниясының үезинде соңгулчулар-биле ажык болгаш оларның чагыгларына харысалгалыг болурунче кандидаттарны кыйгырган. Ол суртаал ажилдарының үезинде политиктиг хоозун акциялар, аазаашкыннар кылбазын сагындырган.

Бистиң корр.

«РОССИЯНЫҢ ПАТРИОТТАРЫ»

«Сайзыраңгай Тыва дээш»

Сөөлгү чылдарда «Путин-Медведев» деп тандемниң күженишкыннериниң ачызында Россия бут кырынга туруп кээп, эрге-чагырганың вертикалын тургузуп эгелзенин эскерип тур бис. Ам чүгүле «Кандыг Россия биске херегил?» деп чоннун бөдүүн айтырыны бөдүүн харыыны бээр ужурлуг бис. Ынчангаш «патриоттарның» идип үндүргени «Бүгү чонга — чөптүг чорукту, кижжи бүрүзүңге — аас-кежикти!» деп кыйгыры ниити национал идеяны тыварында дуза болу бээр боор деп идегеп каалыңар. Тыва ниитилелдин мурнунда база-ла үстүндө адаанывыс ышкаш айтырыг тургустунган болуп турар. Өгбелеривис биске кайгамчык Тываны арттырып каан. Келир салгалдарывыска ону кандыг кылдыр дамчыдып бээр бис? Ийе. Бистер Тываның бойдузун чарашсынып, төөгүзүн, культуразын, дылын камгалап шыдаан чонунга

чоргаарланып чоруур бис. Ынчалза-даа база-ла бүгү Россия ышкаш Тываның келир үезинче тодаргай көрүш, билдингир план, сорулга бисте чок деп болур. Ол хирезинде бөгүндө чамдык кижилерде Тываның байлактарын канчаар ажыглаары тодаргай-биле планнаттынган болуп турар. Эң-не солун чүве — ол планда тывалар, Тывада чурттап турар чоннар деп чүүлдер чок. Ынчанмайн канчаар, орулгалыг бизнес чорударда тус черниң чонунун улуг-ла херээ чүү боор. Артык чарыгдалдар-дыр. Оларны өөөдир, социал инфраструктура тургузар дээш оон-даа өске чарыгдалдар-ла хөй. А өскээртен ажилдаар, чиик өртектиг күш эккээри — көңгүс бөдүүн айтырыг-дыр. Бо талазы-биле төөгүнүң байлак дуржулганы бар-ла болгай. Бети кыдыы, афроамериканнарның төөгүзүн сактып келинер даан.

Бөгүндө келир үениң Программанын тургузарына шалтыктап турар ийи байдалды эдериниң айтырыын «Россияның патриоттары» өөөренип көрүп турар. Ол дээрге өңчү талазы-биле болгаш Тыва Респуб-

ликаның хамаатыларының мөзү-шынарының айтырыглары-дыр.

Бодап-даа көрүнерем, кым-бир кижжи арендап алган бажынынга капиталдыг септелгени чорудар бе? Чок болбайн канчаар. А бистер бодувустун черивисте база-ла арендадан бажында дег чурттап турар-дыр бис. Чүге дизе, ол черниң иштинде байлактарны бир хүн хөй акшалыг «олигарх» садып алгаш, бистерни чайлаңар дээрге, оон дилзэн күүседир апаар бис. Бөгүңү Россияны чүмү-биле садыптар дээрнер чогаадып, бадыладып алган болдур ийин. Ынчангаш хоойлу саналдаар эргени ажыглап тцраш, ол хоойлуну эдер апаар.

«РОССИЯНЫҢ
ПАТРИОТТАРЫ» —
черниң байлаа ында
чурттап турар кижилерге
хамааржыр ужурлуг деп
санап турар.

Бир эвес бистер элээртес болузу кандыг-даа чараш идеяны, канчаар таптыг кылдыр ажилдап кылып каан күүседип шыдаас бис. Кижилерни арага камгалаалыңар. Канчаар? Делегей дургазын көрүп болур. Чижээлээрге, муну маннарның араганы шуут ишпес чанча бар-дыр. Кол-ла чүве — кижилерге бот билдингир, амыдыралчы сорулганы салып А ажы-төлүңге аас-кежикти, эки адыралды күзээр сорулгадан артык сорулга кайда деп.

«РОССИЯНЫҢ
ПАТРИОТТАРЫ» —
бистиң келир үеде
салгалывыс кайгамчык
чараш болгаш сайзыраңга
Тывага чурттазын дээш

(Халас парлаан)

2010 чылдың октябрь 10 — Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) бирги чыыжының депутаттарының соңгулдаларының хүнү

Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) бирги чыыжының депутаттарына кандидаттар

Сүт-Хөлдүн №10 чаңгыс мандаттыг соңгулда округундан

Валерий Базырович МОНГУШ:

— Хүндүлүг соңгулчулар! Силерниң тургускан айтырыгларыңарны бодумнун дуржулгамны, эртемимни ажыглап, Тыва күрүнениң Чазанга база Дээди Хуралына камгалаарымны азап тур мен.

(Халас парлаан).

ЧОН БИЛЕ ПАРТИЯ
КАДЫ!

ОКТАБРЬ 10 — Тыва Республиканың Дээди Хуралының соңгулда (Халас парлаан)

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛЫ

«Россияның либерал-демократтыг партиясы» политикти партияның Тыва регион салбырының депшиткени кандидаттарының республика даңзызындан Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) бирги чыыжының депутатына кандидатты үндүрериниң дугайында 2010 чылдың сентябрь 10 №133/617-5 Кызыл хоорай

«Россия Федерациясының хамаатыларының соңгулда эргелериниң болгаш референдумга киржир эргелериниң кол-кол магадылалдарының дугайында» федералдыг хоойлунун 38 чүүлүнүн 1 пунктузунга, «Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлу-жудулга палатазының депутаттарының соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлу-жудулга палатазының депутаттарының 38 чүүлүнүн 1 кезээнге дүүштүр база «Россияның либерал-демократтыг партиясы» политиктиг партияның Тыва регион салбырының депшиткени Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) депутаттарына кандидаттарының республика даңзызының

дугайында» №128/586-5 докт. биле бадылааны республика даңзызына турган Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) бирги чыыжының тадынга кандидаттың билдиришкенин барымдаа Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының доктаа болза:

1. «Россияның либерал-демократтыг партиясы» политикти партияның Тыва регион салбырының депшиткени Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) бирги чыыжының депутатына кандидаттарының даңзындан Евгений Сергеевич Колаев-Монгушту үндүрер.

2. Бо доктаалды республика даңзызын соңгулда комиссиязының чорудар.

3. Бо доктаалды республика даңзызын «Тувинская правда» болгаш «Солуннарынга парлаар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязы даргазы Б.Д. ОНДАР.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязы секретарының хүлээлгезин күүседип турар Ю. О. СА

НААДЫМ БАЙЫРЛАЛЫ ЭГЕЛЭЭН...

• Мурнакчы ишчилерни хчлээп алырынга белең

Көдээ ишчилерниң «Наадым-2010» республика байырлалын белеткеп, ону эрттирериниң талазы-иле организастыг комитеттин даргазы, ТР-ниң азырааң Даргазының оралакчызы, ТР-ниң көдээ жыл-агый болгаш аш-чем сайыды В.И. Ендан аштаан харысалгалыг удуртукчулар массалыг информация чепсектериниң журналистери-биле куражылганы эрттирген.

рлалга конференциязын кожуунун Тос-Булак деп эгелээни таварылга эвес. байырлалдарының кол-емчеглери колдуунда маңаа хөйүнү кичээнгейин хаара чер болуп турары-биле дыг. Наадымның баштайгы ишчилерин уткуп хүлээп апаринге белең деп болур. алар кээп эгелээр чазагыг «Кызыл кожуунга эртериниң киржикчилеринге изиг» деп кыйгырыг-биле уткуп байырлалдың эгелээринге көргүзүп турар. Тос-Бу-чаттыла бээр өглер хоо-гажында баштайгы ак-ак хонгулапкан. Электри чы-дамчыдып турарынга таа-рган биче хемчээлдиг тран-зитор ажилдап эгелээринге Ооң айыыл чок чоруун

база тургускан. Орук шимчээш-кинин хайгаараар албанның ажил-дакчылары чымыштыг хүннерин баштайгы хемчеглерин холга тут-кан деп болур. Кожууннар аайы-биле өглерни каяа тигерин өңнүг тукчугаштар-биле аңгылап аайлаан, езулуг-ла бичии хоорайжыгаш. Ындыг болганда ында кол рольду ойнаар ужуруг «объектилерниң» турар черлерин схемаларда чуруп айткан. Автомашиналар тургузар чер, садыглаашкын чорудар чер, шайлаарактар, музей, оюннар шө-лү, төп шөл, оргкомитеттин штавы, баштайгы эмчи дузазының пунк-тузу, корум-чурум тударының пунктузу, онза байдалдар чайлар-дырының пунктузу, оруктун айыыл чок чоруун хандыраарының пункту-зу болгаш аш чарыжын эрттирер ипподром болгаш көрүкчүлерге таарымчалыг кылдыр дерзэн олут-

тарны айтып кааны Наадымның киржикчилеринге болгаш ону со-нуургап келген бүгү чонга таарым-чалыг болуру чугаажок. Ынчангаш чурумга чагыртып, ону ыяк күүседир болза, чүгле ынчан эки түннелдерни чедип алыр-дыр бис ийин деп түннелди, бодум хуумда, үндүрдүм...

Солуннар болгаш телевиде-ниениң корреспондентилериниң сонуургаан айтырыгларынга то-даргай харыыларны берген. Бирги айтырыгны ТР-ниң көдээ ажил-

агый сайыды Валентин Иванович Ендандан эгеледи.

Тыва чоннуң ынак болгаш эң чараш национал байырлалдарының бирээзи Наадым күрүне ужу-дузалыг байырлал болу бергенин билер силер. Ынчангаш ону бедик деңгелге эрттирер дээш улуг хемчээлдиг ажилдарны кылып чорутканын көрүп тур боор силер. Чүге дизе Наадым байырлалы төрзэн черин карак кызыл, шу-дургу ажил-ижи-биле алдаржыдып чоруур кижилерниң байырлалы-дыр. Малчын, саанчы, тежежи, кадарчы-даа кижиниң күш-ажылы эң үнелиг. Олар бистиң респу-бликавыстың сриал-экономиктиг хөгжүлдизинге улуг үлүүн кирип турар шалыпчылар-дыр. Ынчангаш республиканың агроүлетпүр комплекзинде көдээ черлерниң чурттакчыларының хөй кезии хаара туттунганын база үлүг-ху-зун кириштирип турарын сайыт онзалап демдеглээн.

Оон аңгыда Наадым байырла-лын сентябрь айда эрттирер кыл-дыр Тываның Чазааның шийтпир-лээни чөптүг болганын ол харыы-лаан. Эрткен кадыг-дошкун кыш-тың шылгалдазын өөренип көргөш, мал чемин чер-черлерге четчир

болгаш артар кылдыр курлавыр-лап алыр сорулганы көдээ ишчи-лерниң мурнунга салгаш, шалыпчы айны Чазак деңгелинге чарлаан. Мал чемин кезип белеткеп алы-рынга эң-не таарымчалыг үелер — июль, август база сентябрының бирги чартында кадыр үнү хыяңайнып, чаа кескен сигенниң чаагай чыды чаптылып турганын онзалап болур. Наадым байырла-лы эгелээр хүнге чедир республи-каның көдээ ишчилери сиген кезер планын күүсеткен. Ынчалза-даа холу салдыкпайн, ажилын улам-чылап турарын база дыңнаткан.

Республиканың агроүлетпүр комплекзи көдээ ажил-агыйның улуг болгаш ортумак хемчээлдиг 49 организацияларын, аш-чем болгаш ону болбаазырадыр үлет-пүрнүн улуг болгаш ортумак хем-чээлдиг 4 бүдүрүлгезин, арат-та-раачын 506 ажил-агыйны, 500 хире хууда сайгарлыкчыларны база

ТР-ниң көдээ ажил-агый сайыды В.Ендан.

2010 ЧЫЛДЫҢ НААДЫМ ЧЕМПИОННАРЫНГА АЛДАР!

Бай-Тайга кожуун
Данарович Дамбий — «Бай-Тал» иң унитарлыг бүдүрүлгезиниң Тура-черде аныяк малчын. Ол — 100 баш хойдан 156 баш хураганы камгалап чылын «Наадымның чемпиону» атка болганнарның бирээзи. Ооң күш-Тыва Республиканың Чазааның Дар-диди-биле үнелеп, Хүндүлел бижикти ан. Оон аңгыда ол 2003 чылдың түң-биле чемпион аттың база эдилек-

Сүт-Хөл кожуун
Адыг-оол Александрович Монгуш — «Дугуй» көдээ ажил-агый бүдүрүлге ко-оперативиниң удуртукчузу. Кара-Чыраа су-мунуң Чес-Булунда ооң баштааны ажил-агыда 1300 баш шээр, 90 баш бода, 80 баш чылгы мал бар. Тыва Республиканың Чазаа-ның Даргазының база Тыва Республиканың Көдээ ажил-агый болгаш аш-чем яамызы-ның Хүндүлел бижиктериниң эдилекчизи. Бо чылын малчыннар Наадымның чемпиону.

дунуң күш-ажылчы чедишкени-биле бо чылын чемпион атка төлөптиг болган. Күш-ажылының хөй чылдарын улус өөредилге-зинге бараалгадып, 1970 чылдан «РФ-тин нийти өөредилгезиниң хүндүлүг ажилдак-чызы» аттың эдилекчизи, 1980 чылда «Иениң алдары» медальдың III чергези болгаш «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаң-наткан. Эрес-шогаа удуртукчу, буянныг иениң ажил-агыйында 600 баш шээр, 77 баш бода, 115 баш чылгы мал бары бүрүткет-тинип, чемпионнарның санынче кирген.

дымның чемпиону» атка төлөптиг болган.

Барыын-Хемчик кожуун
Николаевич Хертек — Аксы-суурнуң девискээринде Кызыл-деп черде муң бир чүс ажыг баш 3 баш бода малын база 29 баш чылгы малдап чоруур эрес-кежээ малчын. Николаевич — 2009 чылдан бээр хойжулар» клувунуң кежигүнү. Ооң шке бараалгаткан күш-ажылчы ста-чыл, арга-дуржулга кирген малчын. азымак күш-ажылын Тыва Респуб-лика Көдээ ажил-агый болгаш аш-чем үнелеп, аңаа Хүндүлел бижикти 2006 ыысқан.

Мөңгүн-Тайга кожуун
Деспинович Чамзы — Мөңгүн-Тайгада «Мөген-Бүрен» уни-бүдүрүлгедэ 16 чылдың дургузунда соогу, чайның изии дивейн, күрү-алын малдап чоруур эрес кижилер-ээзи. Ол бо чылдың күш-ажылчы түң-ле 100 баш төрүүр хойдан 110 баш чаш төлүн камгалап алгаш, Наадым-пиону болган.

Өвүр кожуун
Бадыевич Шокар — «Чалаа-ниениң унитарлыг бүдүрүлгезиниң мал-он 15 чылда малчыннаш чедип алган синнерин «Күш-ажылдың хоочуну» Россия Федерациязының болгаш Ты-убликаның Көдээ ажил-агый яамы-ТР-ниң Төлээлекчилер палатазының л бижиктери херечилээр. Отчеттук бо 00 баш төрүүр хойдан 120 баш чаш ты камгалааш, 2010 чылда респуб-адымның чемпиону болган.

Чөөн-Хемчик кожуун
Хүреш Сономович Соскур-оол — Теве-Хая сумузуун девискээринде Кара-Бут деп черде 1400 баш шээр, 100 баш бода, 50 баш чылгы малын малдап чоруур үлегерлиг малчын. Ооң күш-ажылын чазак-чагырганың хөй-хөй шаңнал-макталдары херечилээр. 17 чылдың нүүрүндө мал малдап чоруур көдээ ишчи чедишкенин база катап кататпай, Наадымның чемпиону болганы бо.

Чаа-Хөл кожуун
Александр Норбуевич Сандуу — 46 чылдың дургузунда көдээниң чымыштыг ижинде бодун бараалгаткан алдар-аттыг малчын. Ол бо чылдың көргүзүү-биле тө-рүүр малдың чаш төлүн чидирг чокка кам-галап ап, оонаанган даалгазын 100 хууга күүседип, чемпионнарның санынче кирген. Шаңчыда «Изиг-Кара» көдээ ажил-агый бүдүрүлгезин удуртуп, аныяктарга арга-дуржулгазын дамчыдып чоруур хоочун.

Улуг-Хем кожуун
Раиса Кыргысовна Оолакай — ол «Тыва Республиканың алдарлыг малчыны» аттың база «Күш-ажылдың хоочуну» ме-дальдың эдилекчизи дээрзи дыка хөйүнү чугаалап турар. «Эйлиг-Хем» күрүнениң уни-тарлыг бүдүрүлгезинде амгы үеде ажилдап чоруур малчын бо чылдың көргүзүү-биле төрүүр малдың чаш төлүн 105 хууга камга-лап алгаш, бодунуң арга-мергежилин база катап бадыткап, 2010 чылдың Наадымның чемпиону болган.

Чеди-Хөл кожуун
Вера Долаановна Орусбай — тараачын-фермер ажил-агыйн билдигип удуртуп, бо-

Бии-Хем кожуун
Роман Эрес-оолович Тюлюш — Аржаан сумуда Азют деп черде хууда дуза-лал ажил-агыйының удуртукчузу. 27 чыл дургузунда көдээ ажил-агый шугумунга ажилдааны хилис барбаан. ТР-ниң Прези-дентизиниң Хүндүлел бижиктин эдилекчизин, көдээ ишчи Наадым-2010-нуң чемпиону.

Танды кожуун
Михаил Пиче-оолович Оюн — «Бал-газын» аттыг көдээ ажил-агый бүдүрүлге кооперативиниң малчыны бодунуң шудургу, кызымак, туруштуг ажылы-биле тиилелге-лерни чаңгыс эвес удаа чедип ап, бо чылын ол-ла чедишкенин кататпай, тиилек-чилерниң одуруунче кирген хоочун малчын.

Каа-Хем кожуун
Сергей Токаевич Салчак — «Бүрен-Аксы» муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлге-де ховар дээр ишчи болуп, иви малды мал-дал чоруур. Ол төрүүр малының баш санын-дан 95 хууга чаш төлдү камгалап ап, чем-пионнаан. Ооң мурнунда ам-даа улуг-улуг чедишкенин манап, республиканың көдээ ажил-агыйының иви малының баш санын ам-даа көвүдедип, адырны хөгжүдеринге иде-гел улуг.

Тес-Хем кожуун
Сорулга Туматович Сандак — О-Шы-наада бүдүрүлге-дуржулга ажил-агыйын чорудуп турар «Деспен» муниципалдыг уни-тарлыг бүдүрүлгениң арга-мергежилдиг мал-чыны. Чылдың көргүзүлгери-биле эң эки көргүзүлгери чедип ап, республиканың мал-чыннарының ортузунга шылгарааш, «Наа-

Эрзин кожуун
Салават Санданович Биликт — «Бай-Хөл» көдээ ажил-агый бүдүрүлге коопера-тивинде шалыпчы. Көдээ ажил-агыйында б чыл бооп турза-даа, ада-өгбелериниң изин төлөпти-биле алгап, эң-не шылгараңгай көргүзүлгери чедип алгаш, өскелерге үлегерин көргүзе берген малчын деп болур. Бо чылдың түннелдери-биле төрүүр малдың чаш төлүн 135 хууга камгалап, чемпион атка төлөптиг болган.

Кызыл кожуун
Василий Оюнович Янчат — бо чылдың малчыннарның республика байырлалында тиилекчи болганнарның аразында эң-не дээ-ди шаңналдарның эдилекчизи. Ол 1961 чыл-да «Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры» атты чедип ап, «Социалистиг Күш-ажылдың Маадырының Алдын сылдызы»-биле шаң-натканы төөгүжө кирген. Оон аңгыда «Күш-ажылдың Кызыл Тук», «Ленин» орденнери-ниң, «Көдээ ажил-агыйга шылгараңгай күш-ажылы», «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-дарының эдилекчизи, «XX чүс чылда Тыва-ның шылгараңгай кижилери» күрүне номун-да ады кирген маадырларның бирээзи. Ва-силий Оюнович бо хүннерде хууда дузалал ажил-агыйын удуртуп, арга-дуржулгазын ажы-төлүңгө дамчыдып берип чоруур хоо-чун малчын. Бо чылдың көргүзүү-биле эң-не эки түннелдерни көргүкөш, база катап чемпион атка төлөптиг болган.

Тере-Хөл кожуун
Нина Ивановна Бады — республиканың көдээ ишчилериниң 2010 чылда «Наадым» байырлалының чемпиону аттың эдилекчизи. Бодунуң удуртканы хууда дузалал ажил-агыйында малындан 100 баш хойга онааш-тыр 100 хураганы онча-менди камгалап ап, дээрлерниң санынче кирген.

Тожу кожуун
Бүрбүлдэй Эзирленовна Кол — Тожу кожуунуң «Өдүген» муниципалдыг уни-тарлыг бүдүрүлгениң ивижизи. Республикага иви ажил-агыйын хөгжүдеринге кириген үлүү база күш-ажылчы чедишкени дээр «Наадым-2010» чемпиону.

Малчыннарның «Наадым-2010» республика байырлалында көдээ ажил-агыйын хөгжүдеринге кириген ачы-хавыязы дээш Россия Федерациясының Көдээ ажил-агый яамызының Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан мурнакчыларның даңзызы

Ирина Чигжитовна Дамба — Тыва Республиканың Эрзин кожуунуң уксаа-жыдылга көдээ ажил-агый кооперативинин малчыны;

Надежда Михайловна Маркина — «Кызылдың хлеб комбинаты» ачык акционерлиг нитилелдин склад эргелекчизи, Кызыл хоорай;

Валентина Васильевна Евсеева — Тыва Республиканың Би-Хем кожуунда «Туранское» кызыгаарлаттынган харысалгалыг нитилелдин экономизи;

Евдакия Сергеевна Барбалдай — Тыва

Республиканың Каа-Хем кожуунуң «Каа-Хем» муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлгезинин удуртукчузу;

Александр Бадыевич Ооржак — ТР-нин Чазаның комплекстиг социал-экономиктиг хөгжүлдэ эргелелин килдис начальниги;

Макар Чылбак-оолович Сат — Тыва Республиканың көдээ ажил-агый болгаш аш-чем сайыдының дузалакчызы;

Борис Байкараевич Сенди-Хуурак — Кызыл кожуунуң «Баян-Кол» муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлгезинин чылгычызы;

Күш-ажылчы чедишкinnerи-биле шылгарааш, «Наадым-2010» республика байырлалында кол шаңнал — национал өглер-биле шаңнатканнарның даңзызы

Дамбий Буян Данарович — Бай-Тайга кожуунуң «Бай-Тал» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинин малчыны;

Меңгилек Николаевич Хертек — Барыын-Хемчик кожуунуң «Сай-Хонаш» муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлгезинин малчыны;

Хүреш Сономович Соскур-оол — Чөөн-Хемчик кожуунуң «Хундужук» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин малчыны;

Сергей Токаевич Салчак — Каа-Хем кожуунуң «Бүрен-Аксы» муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлгезинин ивижи;

Василий Оюнович Янчат — Кызыл кожуунуң Кур-Чер суурда хууда дузалал ажил-агыйының малчыны;

Сергек-оол Деспиович Чамзы — Мөңгүн-Тайга кожуунуң «Мөген-Бүрен» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинин малчыны;

Владимир Бадыевич Шокар — Өвүр кожуунуң «Чалааты» муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлгезинин малчыны;

Роман Эрес-оолович Тюлюш — Би-Хем кожуунуң «Азют» хууда дузалал ажил-агыйының баштыңы;

Адыг-оол Александрович Монгуш —

Сүт-Хөл кожуунуң «Дугуй» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин даргазы;

Михаил Пичи-оолович Оюн — Танды кожуунуң С. Шойгу аттыг «Балгазын» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин малчыны;

Сорулга Туматович Сандак — Тес-Хем кожуунуң «ДБА «Деспен» муниципалдыг унитарлыг ажил-агыйының малчыны;

Курбулдей Эзирленовна Кол — Тожу кожуунуң «Өдүген» муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлгезинин ивижи;

Раиса Кыргыс-оолович Оолакай — Улуг-Хем кожуунуң «Эйлиг-Хем» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинин малчыны;

Александр Норбуевич Сандуу — Чаа-Хөл кожуунуң «Изиг-Кара» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин баштыңы;

Вера Долаановна Оруслай — Чеди-Хөл кожуунуң «Чинге-Даг» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин малчыны;

Салават Сандан-оолович Биликти — Эрзин кожуунуң «Бай-Хөл» КАБК-ның малчыны;

Геннадий Чадамбаевич Чигжит — Тере-Хөл кожуунуң Каргы сумуунда хууда дузалал ажил-агыйының удуртукчузу.

Республиканың көдээ ажил-агыйының мал ажил-агый адырынга 2009-2010 чылдарның көргүзүглерин-биле шылгарааш, «Наадым-2010» байырлалында ийги черлерни ээлеп, Тыва Республиканың Көдээ ажил-агый болгаш аш-чем яамызының Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан кижилеринин даңзызы

Шолбан-оол Хертекович Төре-Мөңгө — Бай-Тайга кожуунуң «Бай-Тал» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинин сарлыкчызы;

Алдын-кыс Эмер-ооловна Ооржак — Барыын-Хемчик кожуунуң «Биче-Тей» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин даргазы;

Марсиана Сергеевна Ондар — Чөөн-Хемчик кожуунуң «Улуг-Тей» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин удуртукчузу;

Чимис-оол Чамаевич Ооржак — Каа-Хем кожуунуң Бүрен-Аксы сумуда хууда дузалал ажил-агыйының малчыны;

Шурумаа Калгакпановна Монгуш — Кызыл кожуунуң Кара-Хаак сумуда хууда дузалал ажил-агыйының малчыны;

Роберт Динимейович Демчик — Мөңгүн-Тайга кожуунуң «Сайзырал» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин кадрчызы;

Шораан Докпар-оолович Кыргыс — Өвүр кожуунуң «Чалааты» муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлгезинин малчыны;

Зоя Кара-ооловна Байыр-оол — Би-Хем кожуунуң «Туранское» кызыгаарлаттынган харысалгалыг нитилелдин саанчызы;

Очур Бопуякович Ооржак — Сүт-Хөл кожуунуң Алдан-Маадыр сумуда хууда дузалал ажил-агыйының малчыны;

Вадим Кузьмич Хүлер — Танды кожуунуң С. Шойгу аттыг «Балгазын» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин кадрчызы;

Сергей Шарапович Сидоо — Тес-Хем кожуунуң «Чодураа» күрүнениң унитарлыг

бүдүрүлгезинин малчыны;

Аржаан Кызыл-оолович Бараан — Тожу кожуунуң «Өдүген» муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлгезинин ивижи;

Седип-оол Дараевич Монгуш — Улуг-Хем кожуунуң «Кызыл-Даш» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин малчыны;

Павел Мергенович Кызыл-оол — Чаа-Хөл кожуунуң Ак-Дуруг сумуунда хууда дузалал ажил-агыйының баштыңы;

Кара-оол Маадырович Биче-оол — Чеди-Хөл кожуунуң Элегес сумуунда хууда дузалал ажил-агыйының малчыны;

Ай-Суу Михайловна Дамба — Эрзин кожуунуң «Бай-Хөл» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин малчыны;

Нина Ивановна Бады — Тере-Хөл кожуунуң Балыктыг сумуунда хууда дузалал ажил-агыйының баштыңы.

Республиканың көдээ ажил-агыйының мал ажил-агый адырынга 2009-2010 чылдарның түңнелдери-биле шылгарааш, «Наадым-2010» байырлалында үшкү черлерни ээлеп, Тыва Республиканың Көдээ ажил-агый болгаш аш-чем яамызының Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан кижилеринин даңзызы

Буян Өнөрвич Хаван-оол — Бай-Тайга кожуунуң «Бай-Тал» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинин малчыны;

Александра Холуй-ооловна Кара-Сал — Барыын-Хемчик кожуунуң «Күзел» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин малчыны;

Тамара Чылбак-Хунаевна Монгуш — Чөөн-Хемчик кожуунуң Чыраа-Бажы сумуда хууда дузалал ажил-агыйының баштыңы;

Виктор Михайлович Чугаев — Каа-Хем кожуунуң Бүрен-Аксы сумуда тараачын-фермер ажил-агыйының баштыңы;

Эрес-оол Баасович Куулар — Кызыл кожуунуң Суклак суурда хууда дузалал ажил-агыйының малчыны;

Роза Намыевна Иргит — Мөңгүн-Тайга кожуунуң «Мөген-Бүрен» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинин малчыны;

Соскар-оол Сугдирович Санаа — Өвүр кожуунуң «Чалааты» муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлгезинин малчыны;

Вячеслав Ойбаевич Байкара — Би-Хем кожуунда «Арзак» хууда дузалал ажил-агыйының баштыңы;

Алдын-оол Шыдыраевич Сарыглар —

Сүт-Хөл кожуунуң Бора-Тайга суму хууда дузалал ажил-агыйының малчыны;

Чодураа Викторовна Чалбак — кожуунда «Каа-Бажы» тараачын-ажил-агыйының баштыңы;

Кызыл-оол Кыстай-оолович Кы — Тес-Хем кожуунуң Берт-Даг суму хууда дузалал ажил-агыйының малчыны;

Данил Сергеевич Кыргана — кожуунуң «Өдүген» муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлгезинин ивижи;

Сидор Семенович Анай — Улуг-Хем кожуунуң Эйлиг-Хем сумуунда тараачын-фермер ажил-агыйының малчыны;

Овод Орус-оолович Дабаа — Чеди-Хөл кожуунуң Чаа-Хөл сумуунда дузалал ажил-агыйының малчыны;

Валентина Черлиг-ооловна Нат — Чеди-Хөл кожуунуң Хендерге суму хууда дузалал ажил-агыйының малчыны;

Аян Чурукович Чапсын — кожуунуң «Бай-Хөл» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин малчыны;

Артур Чигжитович Сундуй — Тес-Хем кожуунуң Каргы сумуунда хууда дузалал ажил-агыйының малчыны.

Көдээ ишчилеринин «Наадым-2010» республика байырлалын уткуштур Тыва Республиканың Көдээ ажил-агый яамызының Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан мурнакчыларның даңзызы

Андрей Кара-оолович Канчыыр — Бай-Тайга кожуунуң «Ооруг» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин өшкү кадрчызы;

Радик Лейтенантович Серен-Доржу — Барыын-Хемчик кожуунуң Шекпээр сумуунда тараачын-фермер ажил-агыйының малчыны;

Владлен Эрес-оолович Монгуш — Чөөн-Хемчик кожуунуң Шеми сумуунда хууда дузалал ажил-агыйының малчыны;

Саяна Кокал-ооловна Чооду — Каа-Хем кожуунуң «Каа-Хем» муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлгезинин бызаа ажаакчызы;

Рудольф Мандар-оолович Шырыг-оол — Кызыл кожуунуң «Баян-Кол» муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлгезинин малчыны;

Эмер-оол Хулер-оолович Иргит — Мөңгүн-Тайга кожуунуң «Мөген-Бүрен» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинин малчыны;

Эртинэ Мөңгүн-оолович Ооржак — Өвүр кожуунуң «Адарган» муниципалдыг унитарлыг бүдүрүлгезинин малчыны;

Наталья Ховалыговна Күжүгет — Би-Хем кожуунуң «Туранское» кызыгаарлаттынган харысалгалыг нитилелдин бызаа ажаакчызы;

Саяна Монгун-ооловна Ондар — Сүт-Хөл кожуунуң «Үгер» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин удуртукчузу;

Любовь Шавыевна Оюн — Танды кожуунуң С. Шойгу аттыг «Балгазын» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин сүт цехинин ажилчыны;

Аида Орус-ооловна Эрендей — Тес-Хем кожуунуң Ак-Эриктен тежежи;

Андрей Сурунович Бараан — Тожу кожуунуң «Азас» ТСО-нуң ивижи;

Маргарита Кыргыс-ооловна Ша — Улуг-Хем кожуунуң «Эйлиг-Хем» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинин малчыны;

Буян Алдын-оолович Севээн — Хөл кожуунуң Чаа-Хөл сумуда дузалал ажил-агыйының малчыны;

Владимир Дамбиевич Соян — Хөл кожуунуң «Ноян» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин малчыны;

Айыыр-Сана Комбаевич Дам — Эрзин кожуунуң «Бай-Хөл» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин малчыны;

Алексей Сергеевич Дензин — Хөл кожуунуң «Балыктыг» көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативинин малчыны;

Сергей Тулушович Сапык — Хемчик кожуунда «Өг» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинин чазак цехинин бригадир;

Аяс Викторович Монгуш — Хемчик кожуунда «Өг» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинин чазак цехинин чазаныкчызы;

Омак Борисович Монгуш — Хемчик кожуунда «Өг» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинин чазак цехинин чазаныкчызы;

Алексей Анатольевич Сат — Хемчик кожуунда «Өг» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинин чазак цехинин чазаныкчызы;

Александр Колович Бичемей — кожуунуң Адыр-Кежиг сумуда дузалал ажил-агыйының малчыны;

Айдын Александрович Нам — Мөңгүн-Тайга кожуунуң «Мөген-Бүрен» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгө кооперативинин чылгычызы;

Кызыл Николаевич Сержи — Хөл кожуунуң Эми сумуунда дузалал ажил-агыйының баштыңы.

НААДЫМ БАЙЫРЛАЛЫ ЭГЕЛЭЭН...

Төңгүзү. Эгези 3-кү
арында).

дузалап ажил-агыйын тудуп
47 муң хире кижини хаара
Олар 4544,9 млн. рубльдин
кциязын бүдүргөн. Оон
де мал ажил-агыйынын
циязын 3256,4 млн. рубльге
ен. Малдын баш саны хе-
адагалаттынып арткан бол-
чылдың баштайгы айында
үү-биле алгаш көөрге, шээр
саны 1032,3 муң, бода мал
7 муң, оон иштинде инек
ың саны 60 муң, чылгы мал
4 муң, хаван — 26,7 муң
демдеглеттинген.

ээ ажил-агый продукция-
бүдүрүлгезинден алгаш
мал болгаш куш ээдин
тоннага бүдүргөн. Сүттү
муң тонна, дүктү — 1143
и, дагаа чуургазын 2,1 млн.
бүдүргөни айыткан.

бүгү бүдүрүкчү күштүн
лары — Наадымның 17
нары баштаан тиелекчи-
тургустунган кожууннар
диялары сентябрь 16-да
едип келир. Оларның чу-
найысылалдың кудумчу-
а болгаш Хүндүлелдин
азында дериттингенин
угаалады.

чылда муниципалитеттер
а социал-экономикаг хөг-
алазы-биле чарлаттыган
е Кызыл кожуун тускай
ен рейтингилерге шылга-
иелекчи болганын база
залап демдеглээн. Ынчан-
лекчи кожууннун ам-даа
ар хөгжүлдеси дээш ТР-
аа эвээш эвес түннүг
шаңнал кылдыр бергенин
аалаан.

л кожууннун чагырга дар-

дынган. Бо хүнде Каа-Хем суурнун
50 ажыг чыл дургузунда караңгы
турган Шахтерская кудумчузунда
1 км 900 метр хемчээл шөйдүнгөн
черде электри чырыы дамчыдар 52
адагаштарны тургускан. Сөөлгү
үениң технологиязы-биле фотореле
подстанциязы-биле ажылдаар
сайгылгааннар, караңгылай бээрге,
боттары чырып кээр ийикле, азы
чер кыры чырып кээрге, боттары
өже бээр-биле онзагай. Ону
садып, кылып тургузарына 2 млн.
700 муң рубльди чарыгдаан.
Кожууннун С. Базыр-оол аттыг
Культура бажыңының капиталдыг
септелгезинге, оруктарның тудуг-
септелге ажылдарына хувааган.

— Бүгү республиканың эң-не-
эң-не дирткен мурнакчыларын ко-
жуунууска хүлээп алыры харыы-
салгалыг-даа, хүндүткелдиг-даа
хүлээлге деп билип тур бис. Ону
кожуунуус чурттакчы чону чогуур
денелге күүседип шыдаар дээр-
зинге бүзүрелдиг бис — деп, В.Чи-
хачев дыңнаткан.

ТР-ниң Куш-культура
болгаш спорт
агентилелиниң директору
В. Наважап.

ТР-ниң Куш-культура болгаш
спорт агентилелиниң директору
Радислав Наважап Наадым хүн-
неринде эрткилээр спортчу хем-
чеглерге хамаарыштыр кыска
допчу тайылбырны база берген.
Бо чылын чаа чүүлдер болза, тыва
уксаалыг аъттарның куш-шыдал
сайзыралын чедип алыры-биле
аскырларның аразына 20 км
хемчээлге чарышты кириген, оон
аңгыда тыва уксаалыг чүгле анык
аъттар аразына база чарышты
организаастаары көрдүнгөн дээр-
зин сонуургаткан. Тыва хүреш мар-
гылдаазына Моолдун кожа-хел-
бээ аймактарының мөгелери кир-
жир күзелин илереткенин, ону Тыва
хүрештин федерациязы өөренип
көрүп турарын чугаалаан. Ынчалза-
даа экер-эрес, шыырак дирткен
256 тыва мөгелеривистин чараш
хүрежи көрүкчүлери хомудатпас
деп, ол демдеглээн. Тыва чоннун
национал үш кол спортчу оюнна-
рының бирээзи — ча адарына
маргылдааны Тос-Булакка кээп
сонуургал болур.

Ынчал кээрге тыва чоннун на-
ционал, онзагай, чараш байырлалы
— Наадым-2010 бо хүнден
эгелээнин бүгү чонга чарлап бо-
лур-дур. Ойнанар, хөгленер,
байырлар, тиелекчилерни алгал
ырлап мактаалыңар, тыва чонум...

Ай-кыс МАСПЫК-ООЛДУҢ
тырттырган чуруктары.

2010 чылдың июнь 30-ниң байдалы-биле республиканың муңчу хойжуларның даңзызы

	Ф. А. АА.	01.01.2010 чылдың- биле шээр малдың баш саны		Кайы чылдан мунчу хойжу	Чурттап турар чери, сумузу
		Шээр мал санының ниити бажы	Төрүүр мал санының бажы		
Бай-Тайга кожуун					
1	Ортаат Болатмаа Кужугетовна	1340	1010	2007	Тээли сумузу, ХДА
2	Канчыыр Лидия Кужугетовна	1396	1001	2008	Кызыл-Даг сумузу, ХДА
3	Дажы Серекмаа Суруновна	1040	771	2008	Кызыл-Даг сумузу, ХДА
Чөөп-Хемчик кожуун					
4	Түлүш Каң-оол Булчунович	1038	618	2007	Чадаана хоорай, ХДА
5	Сат Алексей Сүгеевич	1200	704	2008	Хайыракан сумузу, ХДА
6	Монгуш Хүлер-оол Байыр-оолович	1010	673	2007	Ийме сумузу, ХДА
7	Монгуш Артыш Александрович	1314	684	2008	Теве-Хая сумузу, ХДА
8	Куулар Орлан-оол Сарбааевич	1020	511	2009	Хорум-Даг сумузу, ХДА
9	Куулар Базыр-Тараа Хураган-оолович	1251	611	2009	Баян-Тала сумузу, ХДА
10	Куулар Батый-оол Доржуевич	1251	749	2007	Баян-Тала сумузу, ХДА
Барыын-Хемчик кожуун					
11	Ооржак Демир-Маадыр Дамдын-Сурун-ович	1042	524	2007	Шекпээр сумузу, ХДА
12	Кужугет Юрий Кенденович	1074	470	2008	Хөндөлөң сумузу, ХДА
13	Хертек Меңгилек Николаевич	1031	530	2008	Аксы-Барлык сумузу, ХДА
14	Мижит-Доржу Тамара Кенденовна	1019	676	2009	Хөндөлөң сумузу, ХДА
15	Ооржак Улар-оол Мандакааевич	1036	661	2009	Шекпээр сумузу, ХДА
16	Монгуш Наталья Дадар-ооловна	1176	558	2009	Шекпээр сумузу, ХДА
Өвүр кожуун					
17	Донгак Светлана Тамбуевна	1160	660	2007	Солчур сумузу, ХДА
18	Куулар Борис Белекович	1256	549	2007	Дус-Даг сумузу, ХДА
19	Куулар Чимит Чымбаевич	1581	577	2008	Дус-Даг сумузу
20	Санчы Деспил-оол Донгакович	1108	382	2008	Торгалыг сумузу
21	Монгуш Сургуул-оол Чодур-оолович	1065	586	2009	Чаа-Суур сумузу
22	Монгуш Роман Саңгыр-оолович	1230	830	2009	Хандагайты сумузу
23	Кыргыс Каадыр Кутузович	1065	500	2007	Сарыг-Хөл сумузу
24	Монгуш Владимир Намбарович	1180	590	2007	Хандагайты сумузу
25	Саая Оксана Томуровна	1268	612	2009	Саглы сумузу
26	Дамдын Шолбан Биче-оолович	1311	709	2009	Солчур сумузу
Сүт-Хөл кожуун					
27	Ондар Буян Чангаевич	1230	981	2007	Алдан-Маадыр сумузу, ХДА
28	Ондар Владимир Доптан-Караевич	1020	816	2008	Алдан-Маадыр сумузу, ХДА
29	Ондар Татьяна Корген-ооловна	1200	570	2008	Суг-Аксы сумузу
30	Ондар Чечекмаа Натпит-ооловна	1054	540	2008	Ишкин сумузу
31	Ондар Айдыс Арбай-оолович	1100	520	2009	Кызыл-Тайга сумузу
Эрзин кожуун					
32	Баажай Кара-оол Самбиевич	1013	736	2007	Мөрен сумузу
33	Мандал Баир Анчиевич	1383	540	2007	Бай-Даг сумузу
34	Дамба Ирина Чигжитовна	1389	590	2007	Бай-Даг сумузу
35	Намдал Орус Сандыкчапович	1348	1000	2007	Мөрен сумузу
36	Баанай Василий Самбуевич	1000	400	2007	Мөрен сумузу
37	Кулдун Константин Калааевич	1222	603	2009	Эрзин сумузу
38	Доптан Эртине Шактарович	1135	626	2009	Нарын сумузу
39	Хорчун Сурун Тулгутович	1023	562	2009	Качык сумузу
40	Минчээ Алексей Бадырааевич	1082	420	2009	Сарыг-Булуң сумузу
41	Соян Алдын-оол Соянович	1005	400	2007	Бай-Даг сумузу
42	Дамба Михаил Даржааевич	1020	385	2007	Бай-Даг сумузу
Улуг-Хем кожуун					
43	Дамдын-оол Март-оол Кыргысович	1225	800	2007	Эйлиг-Хем сумузу
44	Монгуш Виктор Седип-оолович	1142	700	2007	Арыг-Үзүү сумузу
45	Кунгаа Аким Болат-оолович	1003	680	2007	Ишти-Хем сумузу
46	Ховалыг Элеонора Балды-Хунаевна	1017	720	2007	Шагаан-Арыг хоорай
Кызыл кожуун					
47	Монгуш Зоя Норбуевна	1311	1111	2007	Ээрбек сумузу
48	Ондар Стай-оол Курбааевич	1200	530	2007	Кур-Чер сумузу
49	Ховалыг Руслан Хирлиг-оолович	1011	739		Баян-Кол сумузу
50	Ондар Зинаида Хурен-ооловна	1100			Ээрбек сумузу
51	Содунам Альберт Андреевич				
52	Донгак Джамиля Владимировна				
53	Монгуш Алексей Канчыыр-оолович				
Чеди-Хөл кожуун					
54	Биче-оол Кара-оол Маадырович	1200	722	2007	Элегест сумузу
55	Оюн Наталья Идам-Сюрюновна	1196	750	2007	Чал-Кежиг сумузу
Тес-Хем кожуун					
56	Санчат Ой-Яна Маадыр-ооловна	1125	580	2008	О-Шынаа сумузу
57	Сувандии Байыр Максимович	1400	720	2007	Чыргаланды сумузу
Таңды кожуун					
58	Оюн Раиса Халпый-ооловна	1100	833	2007	Кочетов сумузу, ХДА

Кызыл кожууннун
чарга даргазының
элгезин күүседип
турар
В. Чихачев.

хүлээлгезин күүседип
италий Юрьевич Чихачев
стерге кожууннун чедиш-
таныштырган. Кожууннун
чилери 1404 тонна ээти,
на сүттү, 87 тонна дүктү
и, шылгараан. Оон аңгыда
«Кызыл кожуун фабрикасы»,
«Комбинат» күрүнениң
ыг бүдүрүлгелеринин
эгелээни кожууннун
стиг көргүзүлгелеринге эки
ы чедиргенин ол дың-
лаңналга алганы деткимче
млн. 200 муң рубль-биле
а улуг ажылдар кыл-

Байыр чедиришкүни

Дээди Даргавыс Шолбан Валерьевич!

Сентябрь 19-та Ыдыктыг XIV Далай-Лама Башкывыстың эртинелиг Тывавыска хайыралдыг изин баскан хүнү-биле Силер бүгүдөгө байыр чедирип, өз-бүлелерге, хоор чонувуска өөрүшкүңүңүң йөрээл сүзүглелин өргүй туттум. Бо ыдыктыг хүнүңүң бүгүдүңүңдө бистиң республикавыста чаагай байырлал – малчыннар Наадымының эртип, капсыр-лажып турары – бүгүдөңүң буйны.

Магадылалдыг малчын-нарывыс, Силер бүгүдөңүң Наадым-биле байыр чедирип, буйн ижиңерге чедишкүңүңүң,

өз-бүлелерге ак орукту, мал-маганыңар өзүң дорузуп, хур болзун деп йөрээп олур мен. Бо хүннерде тывавыска Тывавысты дыңнавааннарга дыңзы-биле дыңылдайлап, хөөмейлеп хөгжүткен Тываның Улустуң хөөмейжизи Кайгал-оол Ховалыгның делегей чергелиг дембилдей фестивалын эрттирип турары-биле база төрөөн Тывавыстың найысылалының Хүнү-биле бүгүдөгө авыралдыг аас-кежикти, хайыралдыг кадыкшылды, чайгылыш дивес сүзүглелди сеткилим-ниң ханызыңдан күзедим.

Хүндүктел-биле,
Тываның Камбы-ламазы
Тэнзин ЦУЛТИМ.

Валерия КОНГАР

Эң-не кысказы-биле

ТИИЛЕКЧИ —
НАДЯ АНТУФЬЕВА

Кызыл чурттуг, Москваның Күрүне университетинин доозукчузу Надя Антуфьева Красноярскиге болуп эрткен «Енисей.РФ» деп Сибирьниң журналистеринин аразыңга болуп эрткен конкурска «Сибирьниң Бүзүрели» деп тускай шаңналга төлептиг болган. Надя бодунуң авазы, «Центр Азии» солунуң кол редактору Н.М. Антуфьеваның изин изеп, журналист мергежилди шилип алган. Бичии Надяның бижээн чүүлдерин орус дылдыг солун-сеткүүлдерге бо-ла көрүп болурун номчукчулар эки билир. Ооң очерктеринин кол маадырлары—бодунуң чаңгыс чер-чурттуглары, Тываның бөдүүн чону.

Бистиң корр.

Азий төвү Кызыл

Тойлу шил дег мөңгө хүннүн адаан Тоолун ыдып көжүп чораан бурун Т. Каа-Хемнин, Бии-Хемнин белдиринг Каас-чараш турум доктаан хоорайы Азий төвү Кызыл — Арат чоннуң чоргааралы.

Саян сыннар төлү болган Улуг-Хемин Салым-чолун доңнап алган агымныг Төрелдешкен көвей чоннар өргээл Төөгүвүс, чуртталгавыс — Кызыл Азияның төвүнде Авам чурту хоорайым.

Эртем-номну сүмеп-шаңнаан Эштиг-өөрлүг чуртталгавыс эгези — Херелденген хөгжүлделиг Тываның Кезээ-мөңгө чоргааралы — Кызыл Азияның төвүнде Найыралдың хоорайы. 2000 ч., август.

Хоорай хүнүңге

БҮЗҮРЕЛДИГ ЫНАКШЫЛДЫҢ КҮЖҮ-БИЛЕ...

Эрткен неделяның дыштаныр хүнү субботада, сентябрь 11-де, Кызылдың Хамааты байдалдар актыларының бижидилге эргелелинге найысылалдың «Төлептиг өг-бүлө» деп конкурзунуң түңнелин үндүрүп, тиилекчи болган башкы өг-бүлелерге байырлыг байдалга шаңналдарны тыпсып демдеглээн. Ук болушкуну Кызыл хоорайның мэриясының Социал политика департаментизи чоокшулап оран Хоорай хүнүңге уткуштур эрттирген. Аңаа хоорайның төлептиг дээн дөрт өг-бүлезин шаңнаан.

«Хөй ажы-төлдүг өг-бүлө» номинацияның тиилекчилери Татьяна Семеновна биле Авый Дадар-оолович Симчиттер.

Өг-бүлө — амыдыралдың эгези. Чаа өг-бүлө быжыг найыралдан, арыг, шынчы ынакшылдан, билиштин болгаш бүзүрелден эгелээр. Боттарының бичии «күрүнезин» тургузар күзелин илереткен ийи кижилер чуртталганың оруунга эгин кожа чоруур ужурулуг. Олар бот-боттарын билчип, деткижи чурттаары — өг-бүлезинин чедишкенин чажыды болуру чугаажок. Өг-бүлө — амыдырал-чуртталгавыстың ыдыктыг кезээ. Ол — чырык чер кырынга боттанып турар чаа чуртталганың үндезини. А ол дээрже ажы-төл. Оларны чуртталганың чечектери дижири бис. Шынап-ла, бистиң амыдыралымыска чаа

Кызылдың № 5 гимназиясының башкылары Лариса Владимировна биле Анатолий Хургул-оолович Шыраптарның спортчу өг-бүлези.

Дорофеевтерниң өг-бүлези.

төрүттүнген чаш төл өөрүшкү-маңнайны сөңнөп, өг-бүлениң бурунгаар сайзырап хөгжүүрүңгө идигни бээр болгай. Оран-бажыңывыстың каас-чаражы, чылыг-чырыгы өг-бүледен хамааржыр. Өг-бүлелер аразындан бир-ле онзагай, көскү кылдыр ылгалып турар өг-бүлелер саны эвээш эвес. Ындыг өг-бүлелерниң чажыды чүдөл деп айтырар болзувусса, олар: чаңгыс дем-биле «аас-кежик болгаш ынакшыл» деп харыы бээр билдингир чадавас. Найысылалымыска база ыңдыг бичежек аңгы-аңгы «күрүнелер» бары өөрүнчүг.

Оларга Кызыл хоорайның «Төлептиг өг-бүлө» деп конкурстун тиилекчизи болган дараазында өг-бүлелер хамааржыр.

«Хөй ажы-төлдүг өг-бүлө» деп номинацияга Авый-оол Дадар-оолович биле Татьяна Семеновна Симчиттерниң өг-бүлези төлептиг болган. Олар эп-найыралдыг өг-бүлени туткаш, кады чурттаандан бээр 42 чыл болуп турар. Авый-оол Дадар-оолович биле Татьяна Семеновна кады бүгү чуртталгазында өөредилге шугумунга бараан болуп, өзүп оран салгалды өөредип кижизидеринге улуг үлүг-хуузу кириштиргенер. Ажы-төлүнүң шуптузун дээди эртем-билигге чедирип, чуртунуң төлептиг кижилери кылдыр кижизидип өстүргенер.

«Чаяанныг өг-бүлө» деп номинацияны Олег Владимирович биле Марина Анатольевна Дорофеевтерниң өг-бүлезинге тыыскаан. Олар эгин кожа 21 чыл чурттап чоруурлар. Олег Владимирович биле Марина Анатольевна Кызылдың «Аныяк» өөредилге төвүнде башкылап ажылдап турарлар. Коллективинде эң-не чогадыкчы, тывынгыр, өөрүшкү-маңнайлыг өг-бүлө деп санаттынып турар. Олар — ийи оолдун быжыг чөлөн-

гижи.

База бир төлептиг өг-бүлелериниң санында «Спортчу өг-бүлө» деп номинацияның тиилекчилери Анатолий Хургул-оолович биле Лариса Владимировна Шыраптарның өг-бүлези болган. Олар Кызылдың № 5 гимназиясының найыралдыг коллективинде 22 чыл дургузунда ажылдап чоруурлар. Анатолий Хургул-оолович биле Лариса Владимировнаның өг-бүлези спортка ханы ынакшылдыг болгаш, автотуризмге ынак. Оларның барбаан-четпээн

чери чок деп болур. Хоорайның төлө өг-бүлелеринин аныяк өг-бүлениң өөрүнчүг. Ол дээрлиг аныяк өг-бүлө номинацияга т. Сылдыс Артурович Светлана Сергеевнуң өг-бүлө аныяк өг-бүлө амыды улуг оруунуң экинчи ажытканнар. Олар бүлезинин үзели — өг-бүлөгө болгаш дээш!». Өг-бүлезинин ментизи — оран болгаш ынакшылды турарлар.

Номинациялар а өг-бүлелерни шаңнада, тиилекчилерин турар коллектив төлээлери, дөргүл-тусту-тузунда чылыг сөстөр-биле байырч Шынап-ла, өг-бүледишкени ооң ажы-оожургалда, аас-к өөрүшкү-маңайда, тарының деткимчези гаш ынакшылда. Төл бүлелер — үлегер бүлелер. Чуртувус мындыг быжыг найы бүзүрелдиг ынак аас-кежиктиг өг-көвей-ле болзунам рээвишаан, төлепти өг-бүлелерге баз байыр чедирип тур Ай-кыс МАСПЫ ДУН тырттырган

Аныяк өг-бүлө — Светлана Сергеевна Сылдыс Артурович Тулуштар.

Суд ажил-чорудулгазы

УЛАМ АЖЫК БОЛДУРАРЫ-БИЛЕ...

он судтары, эптешти-
удьялары база Суд
ентизиниң эргелели
күүседир талазы-биле
жылдап эгелээни?

хоойлу 2008 чылдың де-
лээп алдынган. Хоой-
гузукчузу, салдынган
нын нарыннын өөренип
леткел ажилдарын чар-
чорударын доктааткан.
ажылдарынын үезинде
күүлүг байдалга ажил-
лунуң-даа мурнунда Фе-
оойлунуң негелделерин
ары-биле судтарга тех-
далды чогулчалыг тургу-
болган. Мурнувуста ийи
дынган сорулга — чонну
тунуп келген байдалга
нга беленин хандыраары.
ылда районнар судта-
үрүн дериг-херекселдиг
ни, 57 принтерни, 2 сер-
наршрутизаторну, ийи
дериг-херекселдиг 2 ун-
ныг Интернетти ажил-
не Тожунуң болгаш Мөн-
судтарынга салган.
райнын болгаш Кызыл
тарын эргелели-биле
иге каттыштырып турар
алган. Чыл дургузунда
аппарат ажилдакчыла-
дилгени эрттирген.

еде судтарнын бүгү
ажыл-чорудулгазынын
айдалга эртер судтан
айында чедингир, бил-
дээ-биле хандыраарыга
Медээни эң-не чедин-
билип алырынын арга-
айдалга эртер суд хура-
журу. Суд бажынарнын
ендилерде, хана солун-
үениң медээ киоскиле-
элдер доктаамал чаарт-
р. Ындыг киоскилерни
рай судунда болгаш
аның Дээди судунда
киоскилер эң көскү чер-
юлгаш оон амгы үеде
рар херектерниң дуга-
элери ап болур.

информация чепсек-
лаары-биле сонургап
ле медээлерин чырык-
и-биле дамчыдып бээ-
тис.
үзүнде «чаңгыс соңга»
принципи-биле ажил-
хүлээп алыр черлер
елээн. Судтун даргазы
ын езугаар тускай спе-
консультантылар хамаа-
лээп ап турар. Оон кан-
екти көөр хүнүн билип
ирниң хоолгазын холга
а өске айтырыгларны
болур.

а-даа чаңгыс-ла чүүлү

кичээнгейге ап көрүңер: судтар
юридиктиг консультация бээр хү-
лээлге чок. Кандыг-бир тодаргай
херекке хамаарышкан мындыг хе-
вирдиг айтырыгларыңар кичээнгей
чок артар. Судтун ажил-чору-
дугазынын дугайында медээни
аас-биле азы электроннуг документ
хевир-биле дыңнадып болур.

Судтун стенилерин азы хана
солуннарын медээ билип алыксаан
улуг назылыг улус сонургап ном-
чуур, а сайзыраңгай анык-өскөн
Интернет таварыштыр билип алыр.

Республиканың хамааты азы
чурттакчы бүрүзү бөгүн судтун
ажыл-чорудулгазынын дугайында
сонургаан айтырыгларын саат
чокка билип ап болур.

Амгы үеде ниити юрисдик-
циянын (суд чорудар хоойлу-дүрүм
айтырыгларын шиитпирлээр эрге)
судтарынга тускайжыткан харыл-
заа каналдарын тургускан. Оон
ачызында, республиканың судтары
электроннуг почта-биле харыл-
зажыр, Интернетче кирип, про-
граммалыг хандырылганың чаар-
тылгаларын дүргөн алыр аргалыг.
Кызыл хоорайнын болгаш 17 район
судтарынын эргелелдери, ол ыш-
каш 16 суд участоктарынын эп-
тештирилге судьяларынын интер-
нет-сайттары ажиттынган. Суд эр-
гелелиниң (<http://ysd.tva.sudrf.ru>)
сайтызындан республиканың ниити
юрисдикция болгаш Дээди судунуң
база Тере-Хөл дээн ышкаш кыдыкы
черлерниң судтарынын сайтыла-
рынче хостуг кирип болур.

Бүгү судтарда медээни дүргөн
дамчыдарын хандыраар «Суд херек-
териниң эмгелели болгаш статисти-
казы» база «Суд шиитпириниң бан-
кызы», Күрүнениң автоматжыткан
системазы (КАС) «Шүүгү» програм-
малары-биле харылзаалыг веб-
модульду тургускан. Амгы үеде
судче кирген херектерниң дуга-
йында медээни сайтка ол-ла дораан
көргүзериңе таарымчалыг бай-
далды тургузуп турар. Суд ажил-
дакчыларын (КАС) «Шүүгү» шугу-
му-биле ажилдаарыңа өөрөткен.

Кызыл хоорайнын, Таңдынын,
Кызылдың, Бии-Хемниң район
судтары хүн бүрүде херектерниң
көрүлдениниң, чорудулгазынын
дугайында медээни база суд шиит-
пириниң сөзүглелин ол-ла дораан
сайтка көргүзүп турар. Бай-Тайга-
нын, Барыын-Хемчиктин, Чөөн-
Хемчиктин, Каа-Хемниң, Улуг-Хем-
ниң район судтары бо чурум езу-
гаар ажилдаарыңа белен. Өске
судтарга херекти көөрүн, оон чору-
дугазын, суд шиитпириниң сөзүг-
лелин хол ажылы-биле доктаамал
чорудуп турар, чоорту бүгү судтар
автоматтыг (дүргөн) чурум езугаар
ажылдап эгелээр.

«Россия Федерациязынга судтар ажил-чору-
дугазынын дугайында медээлерниң чедингир
болдурарын хандыраарынын дугайында» № 262
Федералдыг хоойлу июль 1-ден эгелеп күштүг болуп
кирген. Ол суд чорудулгазынга хөй-ниитиниң
хайгааралын күштелдиреринче болгаш чурттакчы
чонну боттарынын эргезин шын ажыглап, хоойлуга
дүүштүр камгаланырын хандыраарынга медээ-биле
дузалаар. Бо болгаш өске-даа айтырыгларга Тыва
Республиканың Суд департаментизиниң эргелелиниң
начальниги Андрей Петрович ЧЕРНЯВСКИЙ
харыылаан.

— Судтун шак мындыг ажык
талазы хууда амыдыралдың
эргелерин хажыда бербес бе?

— Чамдык тарадып болбас чүүл-
дер хевээр артар. Хоойлуда көр-
дүнгени-биле күрүнөге, садыг-
хораага, банкыга, үндүрүг инспек-
циязынга, ажил-албанга хамаар-
жып турар дыңнадыгларны, хөй-
ниитиге чарлаары кызыгаарлыг
медээлерни, кажар, оптуг, бузу-
рукчу, мегечи чоруктарны, үндүрүг
төлээринден ойталаанынын, нар-
котиктиг бүдүмелдерни, ок-чепсек
белеткээниниң дугайында суд
чорудулгазынын кеземче чурумун
езугаар үндүргөн суд актыларын
болгаш күрүнө-биле камгалаттынып
турар өске-даа чажыттарны суд
сайтыларынче кириери хоруглуг.

Интернет четкизинче дараазын-
да херектерге хамаарышкан суд
актыларын кирип болбас: күрү-
нениң айыыл чок чоруунга хамаар-
жып турар, өг-бүле эрге-хоойлу
хамаарылгаларынын түңнелинде
тыылган херектер, оон аразында
чаш уруг азырал алганынын болгаш
өске-даа назы четпээнерниң эр-
гезинге болгаш эрге-хоойлу сонур-
галдарынын, кижиниң эр-кыс ха-
маарылгаларынын талазы-биле
хостуг чоруунга удур хамааты ки-
жиге харыысалга онаап болбазын
илереткениниң дугайында, хамааты
кижини психиатрия эмнелгезинге
албадал-биле чыдып эмнедириниң
база психиатрия эмнелгезинге ал-
бадал-биле шинчидип, хыналда
эртениниң дугайында база ол ыш-
каш хамааты байдалдың акт бижил-
гезинче өскерилгелер кирил-
дезиниң, ниити юрисдикциянын
судтарынын юридиктиг утка иле-
редип турар барымдааларны тур-
гусканынын дугайында херектер.

Федералдыг хоойлунуң баш-
тайгы эдил чазаан сөзүглелинде,
судтун шиитпиринде судьянын, про-
курорнун, адвокаттын фамилия-
ларындан аңгыда, өске фамилия-
лар болгаш суд ажылынын киржик-
чилериниң тускай барымдаалары
чажыт болур ужурлуг деп айыт-
тынган. Суд актыларынын сөзүг-
лелинге кижилер аттарын тодаргай
айтпас. Ындыг суд шиитпирлерин
парлаарынын дугайында марылдаа
чыл дургузунда уламчылап келген.
2010 чылдың июнь 28-те Россия
Федерациязынын Президентизи
Д.А. Медведевтин ат салганы «Фе-
дералдыг хоойлунуң № 1 чүүлүнде
кирген «Хуу кижиге хамаарышкан
медээлер дугайында» хоойлуга өс-
керилгелер кириериниң дугайын-
да» болгаш Федералдыг хоойлунуң
15 чүүлүнде кириген «Россия Фе-
дерациязынын судтарынын ажил-
чорудулгазынын дугайында медээ-
биле хандыраарынын дугайында»
Федералдыг хоойлу суд актылары-
нын сөзүглелин Интернет четкизин-
че кириериниң дугайында тодарат-
кан. Бо хоойлу 2010 чылдың июль
1-ден эгелеп күш кирген.

Моон соңгаар суд сайтыла-
рында кириген суд шиитпирлеринге

херекти көрүп турар судьянын,
прокурорнун, адвокаттын ат-фа-
милияларындан аңгыда, негекчи-
нин, харыылакчынын, хамааты не-
гекчинин, хамааты харыылакчынын
болгаш оон-даа өске судта киржип
турарларнын база шииттирген
болгаш агартып үндүргөн кижиниң,
судтун секретарынын ат-фамилия-
ларын арттырар.

— Мындыг ажык чоруктун
айыылы бар бе?

— Суд хуралынын киржикчи-
лериниң айыыл чок чоруун хан-
дыраары-биле суд актыларынга да-
раазында хуу медээлерни кирибес:
төрүттүнген чери болгаш хүнү,
чурттап турар чери, телефон ду-
гаары, паспорт болгаш кижини ба-
дыткап турар херечилел докумен-
тилериниң дугаары, үндүрүг төлек-
чилериниң идентификация дугаары,
транспорт техниказынга хамаар-
ышкан медээ (марка, модель,
үндүргөн чылы, күрүнениң бүртү-
келдиг дугаары...), өг-бүле, социал
байдалынын дугайында, суд кир-
жикчилериниң орулгазынын, олар-
нын билииниң, мергежилиниң дуга-
йында медээ, шимчевес хөреңги:
чурттап турар бажынынын, чер
девискээриниң турар чери дээш,
херекке хамаарышпас чүүлдерниң
дугайында медээ. Когараан болгаш
херечи болган кижиниң ат-фами-
лиязын, оларга айыыл чок чорукту
хандыраары-биле суд актыларынга
айтпас.

Хамааты негелде херээниң та-
лазы-биле болгаш административ-
тиг чурум үрээшкининиң дугайында
суд шиитпириниң сөзүглелиниң
хүлээп алдынганынын соонда, а
шииткелдин сөзүглелиниң күш
киргениниң соонда, сайтка кириер.

Судче хоомудал кириер деп
турар улус сайтыдан херектиң
чорудулгазын тып, суд шиитпир-
биле таньжып ап болурунун аргазы
бар.

— Федералдыг хоойлу судче
кириер ээлчеглериниң үезин кы-
зыраарыңа база суд чорудуун че-
димчелиг болдурарынче углан-
ган деп болур бе?

— Ийе, суд чорудуу чонга
чедимчелиг болзун дээш сайттын
арыннарында «Хамаатыларнын
дилеглери» деп тускай кезекти
тургускан. Чижээлээрге, судче ди-
лег кириерде кандыг документилер
херегил, билдиринишкинни канчаар
долдурарыл дээн ышкаш айты-
рыгларга харыыны оон саат чокка
билип ап болур. Оон аңгыда
«Справка медээзи» деп тускай
кезектен билдиринишкиннерин
бүгү хевирлериниң майык-чижек-
терин, күрүнө үндүрүглериниң банк
медээзи-биле катай төлевирле-
риниң квитанцияларын, күрүнө
үндүрүгүнүн төлевириниң хемчээли
дээш, оон-даа өске чүүлдерни
көрүп ап болур.

Судтарнын ажык чоруу эрге-
хоойлу ажилдакчыларынын ажы-
лынын шынарын бедидеринче
угланган болгаш оларнын шиитпир
бүрүзү кичээнгеинде-ле болгай.
Тамара КУУЛАР чугаалашкан.

СУКПАК СУУРГА
УЖУРАЖЫЛГА...

• Участок

шагдаазынын отчеду

Тыва Республика талазы-
биле Иштики херектер ямызы-
нын удуртулгазы чурттакчы чон
ортузунга организастыг ажил-
дарны чорударынче кичээн-
гейни күштелдирген. Хөй-ниити-
нин айыыл чок чоруунуң ми-
лициязынын хамаатылар-биле
ужуражылгалары — удур-дедир
харылзааны быжыктыраарынын
дээштиг хемчеглериниң бирээ-
зи.

Милиция ажилдакчылары
Сукпак суурнуң чурттакчылары-
биле ындыг ужуражылганы эрт-
тирген. Ону ИХЯ-нын Хөй-
ниитиниң айыыл чок чоруунуң
милициязынын полковниги
Март-оол Тарначы удурткан.
Ужуражылгага суурнуң корум-
чуруму дээш сагыш аарып чо-
руур кижилер: чагырга даргазы
Алефтина Монгуш, Кызыл
кожуунуң чагырга даргазынын
оралакчызы Мария Буруулдай,
күш-ажылчы коллективтерниң
төлээлери база кожунуң хөй-
ниитизи иденкейлиг киришкен.

Милициянын капитаны Буян
Монгуш ажилдап турары
участогунуң чурттакчы чонунуң
мурнунга кылып чоруткан
ажылдарынын отчедун берген.
Эрткен үш чылда Буян Монгуш
Терлиг-Хая болгаш Баян-Кол
суурларга участок шагдаазы
бооп ажилдап турган. Бо чыл-
дың эгезинде ону Сукпак учас-
тогунче шилчиткен. Бо суурда
чурттакчы чоннуң саны чизелет-
тингени езугаар 5 муң ажыг, а
ында кири бижитпээн улус-биле
катай барык, 8 муң чедип турар.

Бодунуң хүлээнип алган
участогунуң кудумчуларында
сайылгааннарнын чырыынын
кошкаан ажыглап, чамдык ки-
жилер кем-херек үүлгедиглерин
кылып турар, чурттакчы чоннуң
арагаже хандыкшылы, чоннуң
Кызыл хоорайдан болгаш ко-
жууннардан хөйү-биле көжүп
кээп турары дээн ышкаш чидиг
айтырыгларны Буян Монгуш
дыка эки билер.

Ужуражылга үезинде айты-
рыгларны сайгарып чугаа-
лашкаш, суурга назы четпээн-
нер-биле ажил чорудар ин-
спектор база турар болза эки
дээрзин чурттакчы чон санал-
даан. Хөй-ниитиниң айыыл чок
чоруунуң милициязы чондан
кирген саналдарны кичээнге-
йинге алган.

Ужуражылганың түңнелинде
милициянын полковниги Март-
оол Тарначы демниг ажил дээш
Сукпак суурнуң чагыргазынга
база Буян Монгушка өөрүп чет-
тиргенин илередип, аңаа ажил-
даар оран-саваны быжыглаа-
нын, амдыызында ында сеп-
телге чоруп турарын дыңнат-
кан.

Сукпак суурнуң чурттакчы
чону участок шагдаазынын ажы-
лын эки деп үнелеп, моон-даа
соңгаар милиция ажилдакчы-
ларынга дузалажып, хүн бүрүде
хайгаарал ажилдарын эки тура-
биле чорударын хүлээнгенер.

Эрес СУВАН,

Кызыл кожунуң ИХК-
зиниң салбыр начальниги,
милициянын майору.

Хөй-ниитинин хайгаарал комиссияларының составынче кандидатураларны депшидип эгелээнинин дугайында Хөй-ниити палатазының секретарының дыңнады

Ниити-россиянын, регионнар аразының, регионнарның хөй-ниити каттыжышкыннарынга

2008 чылдың июнь 10-да «Тудуп хоругдаар черлерде кижинин эргелерин хандыраарыга хөй-ниитинин контролюн дугайында болгаш тудуп хоругдаар черде кижилерге деткимче көргүзеринин дугайында» №76-ФХ Федералдыг хоойлуга дүүштүр 2010 чылдың сентябрь 1-ден эгелеп РФ-тин 50 регионнарында хөй-ниитинин хайгаарал комиссияларының составынче кандидатуралар депшидилгези эгелээн.

Хөй-ниитинин хайгаарал ко-

миссияларының составынче кандидатуралар депшидилгезинге киржирин болгаш Россия Федерациязының Хөй-ниити палатазының секретары Е.П. Велиховтун адынче билдиришкенин болгаш федералдыг хоойлуда көрдүнген эргежок чугула документилерни 60 хонук дургузунда чорударын хөй-ниити каттыжышкыннарынга саналдадым.

Хөй-ниитинин хайгаарал комиссияларының составынче кандидатуралар депшидилгезин эгелеп турар регионнар:

Сибирьнин федералдыг округу
Тыва Республика;
Хакасия Республика;
Алтай край;

Красноярск край;
Забайкальск край;
Иркутск облазы;
Новосибирск облазы;
Омск облазы;
Томск облазы.

Россия Федерациязының субъектилеринге хөй-ниитинин хайгаарал комиссияларын тургузарының чурумунун дугайында медээни Россия Федерациязының Хөй-ниити палатазының <http://www.Oprf.Ru/> деп сайтында кириген.

Айтырыг тургузар телефон: 8(495)251-33-12.

Россия Федерациязының Хөй-ниити палатазының секретары Е.П. ВЕЛИХОВ.

1 өрээлдиг квартира—
44 дөрбелчин метр;

2 өрээлдиг квартира—
72 дөрбелчин метр.

Соңгаларын пластиктен кылган. Чылыг дамчыдылгасын, изиг болгаш соок сугларны квартиралар аайы-биле санап турар.

Кызыл хоорай, Колхозная кудумчузу, 2а,
телефоннары: 4-85-29.

Мобиль телефоннар: 8-923-268-9073, 8-905-920-4101.

БОДУНУҢ КВАРТИРАЗЫ БОЛУР!

«Ипотека агентилели» ААН болгаш Россияның Ажаалга банкызын дамчыштыр ипотека чээлизин берип турар.

ДЕЛГЕЛГЕЛЕР

2010 чылдың сентябрь 16-дан эгелеп Тыва Республиканың Национал музейинге Тываның аңныр ажил-агы-йының 65 чылынга тураскааткан «Тываның аңныр тывыштары» деп делгелгези ажиттынар.

Тыва Республиканың аңныр-тывыш ажил-агы талазы-биле күрүне комитеди болгаш «Тываның аңнашкын болгаш балыктаашкын» ниитилежилгези 2010 чылдың сентябрь 19-та аңчы уксаалыг ыттарның VI республика делгелгезин эрттирер.

Болур чери: Кызыл хоорайда Аныяктар парыгы. Харылзажыр телефону: (39422) 5-38-60.

«ШЫН» СОЛУННУ ДАМЧЫШТЫР

Россияның алды орден-медальдарының эдилекчизи, авазының чассыг оглу, кадайының ынак эжи, быжыг чөлөнгинжи, ажи-төлүнүн ынак ачазы, уйнуктарының эргим кырган-ачазы **Каң-оол Сүгеевич Чанзан** 46 харлап чорааш, үр эвес арааш, чырык өртемчейден чарлып чоруткан.

Ону сөөлгү орукче үдежи, берге үеде бистиң ажи-шүжүүвүстү үлежи, моральдыг болгаш материалдыг деткимчени көргүскен Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Шолбан Валерьевич Кара-оолга, Афганистан дайынының киржикчилери эштери Леонид Валерьевиче, Херелге, Рамазанга, Альбертке, Бичелдейге, Ахмедке, Аликке болгаш оон-даа өске эштеринге, ол ышкаш тибет башкы Лопсан Түптөнге, хөй санныг эш-өөрүвүске, төрелдеривиске, кудаларывыска, кожаларывыска, чаңгысклассчыларынга, чаңгыскурсчуларынга, «Сылдысчыгаш» солуннун редакциязынга, Тыва Республиканың Иштики херектер яамызының килдистеринге болгаш салбырларынга, Тыва Республиканың чер кадастрының палатазынга, «Тывасвязинформ» ААН-ге, №3 АТБ-ниң коллективинге улуу-биле четтиргенивисти илгерилеп тур бис.

Авазы, өөнүн ишти, ажи-төлү, кады төрээнери.

Бистиң ынак ачавыс **Иван Шыванович Монгушту** сөөлгү орукче үдежи, качыгдалывысты үлежи келген болгаш материалдыг база моральдыг дуза чедирген чонувуска, Тыва Республиканың Чазаанга, Сүт-Хөл кожуунунун чагыргазына, кожууннун соңгулда комиссиязынга, «Чаңгыс демниг Россия»

партиязының төлээлеринге, Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаттары Ө.Х. Ондарга, А.Н. Ондарга, Өвүр кожуунун чагырга даргазы А.С. Кууларга, Чаа-Хөл кожуунун суд приставтар албанының ажилдакчыларына, Чаа-Хөл ортумак школазының башкыларына, Ийме суурдан келген чонувуска, Сүт-Хөл кожуунун сумулар чагыргаларына, төп эмнелгезинге, Суг-Аксы ортумак школаның башкыларына, Кара-Чыраа ортумак школазынга, кожуунун көдээ ажил-агы эргелелинге, саң-хөө, өөредилге килдистеринге, пенсия фондунга, «Айдыс» чөмненилге черинге, хөй санныг төрелдеривиске, эш-өөрүвүске, кудаларывыска, кады кожаларывыска сеткиливис ханызындан четтиргенивисти илгериледивис.

Уруллары, күдээлери, оглу, керни, уйнуктары.

Бистиң ынак оглуус **Джамбулат (Чалы) Михайлович Тюлюштуң** дерзии өлүрүкчүлерин холундан аныак назынында чырык өртемчейден чарлып чорутканы-биле сөөлгү орукче үдежи, биске моральдыг болгаш материалдыг дуза-деткимчени көргүзүп, бистиң-биле ажи-шүжүүвүстү берге үеде үлежи келген чонувуска, ырак-чооктан келген дөргүл-төрелдеривиске, оглуустун эдержи чорааны эш-өөрүнге, чаңгысклассчыларына, хоорайдан келген акыларына, дунмаларына, эштеривиске, кудаларывыска база ажилдап чорааны кеземче херээ күүседир федералдыг албан черинин №1 колониязының коллективинге четтиргенивисти илередип, черге чедир мөгейдивис.

Авазы, ачазы.

Аар уржуктуг озал-оо

ДӨРТ КИЖИ

АМЫ-ТЫНЫНДАН ЧАРЫЛ

Бо чылдың сентябрь 14-те кезээкиниң 21 шак үезинде Кызыл хоорайның Колхозная кудумчузунга (бетики Каа-Хем) №12 школаның дужунда чадаг улус кылаштаар черлеп кежи орган дөрт херээжен кижини ВАЗ-2109 автомашина-биле бастырган. Оон 26 харлыг чолаачызы машиназын дыка дүрген халыдып органындан орукта улусту аажок орай эскерип каан. Ол кижилер орук-транспорт озал-ондаа болган черге-ле амы-тынындан чарылганнар. Буруулуг чолаачыны тудуп хоругдаан. Ол айыыл-халап баш удур тодаратканы-биле алырга, чолаачының орук дүрүмүн сагываанындан болган. Транспорт аймааның дүргениниң доктаадып тургускан кызыгаарлаашкынын сагываан, ол ышкаш оруктун байдалын база барымдаалаар турган. Чадаг улус эртер черлеп чоруп орган кижилерге орукта чолаачы чайлаар ужурлуг турган.

Сентябрь 15-те ажил-албан сургакчылаашкынының соонда Новосибирскиден эл келгеш, Шолбан Кара-оол Хөй-ниитинин айыыл чок чорук чөвүлелинин хуралын чыгган, оон түннели-биле №12 школаның дөрт башкызының: Мария Санчай-ооловна Мандан-Хорлуунун, Наталья Чанзановна Кууларның, Полина Яковлевна Ооржактын, Галина Саанчыковна Бызаакайның амы-тынын алган орук-транспорт озал-ондааның болган чылдагаанын ылап тодардыр талазы-биле Чазак комиссиязын тургускан.

Шолбан Кара-оол башкыларның өг-бүлелериниң кажыыдалын илгерилеп гаш когарааннары оон талазы-биле Чазак комиссиязының ооржакчы Анатолий Дамба-Хуураа дыр тургускан.

«Сентябрь айда, өөредилге эгелеп турар үеде, азия ажилдакчыларын чыгыры, ылангыя уруу черлеринин, школаларын организастан, мөөнөп чугула» — деп, Чазак Дарга деглээн. — Бо орук озал-дугаар школаның чоогун дыр. Моон алгаш көөргө албан черлеринин чоогун на-балгаттын орук шимин көрдүнген негелди дүүштүр чоруурунун дикандыг-даа хемчег ала ажил чоруттунмайн тура гүзүп турар, автоинспекция дакчыларының харыыса бо озал-ондак херечил дыр» — деп, ол шыңгыг.

Чазактын курлавыр 4 дан айыылга таварышкы өг-бүлелеринге 50—50 м ди база 50—50 мун руб зылдың мэриясы тускай шийтпир хүлээп алдына.

Сентябрь 15-ти респ качыгдал хүнү кылдыр Күрүне болгаш муниципал органнарның оран-сава күрүне туктарын качыгдал биле бадырған.

Кызыл хоорайның №12 школазының башкылары **Мария Санчай-ооловна МАНДАН-ХОРЛУУНУҢ, Наталья Чанзановна КУУЛАРЫҢ, Полина Яковлевна ООРЖАКТЫҢ, Галина Саанчыковна БЫЗААКАЙНЫҢ** орук-транспорт озал-ондааның түннелинде мөчээни-биле хол оларның төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге ханы кажы Тыва Республиканың Чазааның өмүнээзинден илгериледим.

Тыва Республиканың Чазааның Дарга Ш.В. КАРА-ООЛ.

Тыва Республиканың Өөредилге, эртем болгаш аныяктар тиказының яамызы база республиканың педагогика ниитиле Кызыл хоорайның ниити билег ортумак №12 школазының баш **Галина Саанчыковна БЫЗААКАЙНЫҢ, Мария Санчай-ооловна МАНДАН-ХОРЛУУНУҢ, Наталья Чанзановна КУУЛАРЫҢ, Полина Яковлевна ООРЖАКТЫҢ** орук-транспорт озал-ондааның түннелинде мөчээни-биле хол оларның төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге ханы кажы илгерилеп тур.

Ол дээрге улуг чидириг болгаш коргунчуг халап-тыр. Си биле кады качыгдал тур бис.

Тыва Республиканың Саң-хөө-бюджет хайгааралының тала албанының коллективи кады ажилдап турар эжи Буян Алекс Мандан-Хорлууга оон авазы

Мария Санчай-ооловна МАНДАН-ХОРЛУУНУҢ

озал-ондакка таварышкы мөчээни-биле холбаштыр ханы кажы илередип тур.

Силерниң качыгдалыңарны үлежи тур бис.

Тыва Республиканың Чазааның Канцеляриязы республика «Тувинская правда» солунунун кол редактору Роман Всеволод Тас-оолга база Канцелярияның ажилдакчызы Юрий Всеволод оолга оларның кады төрээни акызы

Всеволод Всеволодович ТАС-ООЛДУҢ

мөчээни-биле холбаштыр ханы кажыдалын илередип тур

ШЫН

Индекс 667000.
Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100.

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа.
Кол редактор С.С.МОНГУШ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор—2-01-35, редакторнун оралакчызы — 2-19-87, тел: факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия — 2-17-91. e-mail: shyntuva@mail.ru
КИЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдис—2-18-10, культура, өөредилге — 2-03-88, чагаа — 2-17-09, көдээ ажил-агы — 2-17-09, оочулга — 2-03-87, үлетпүр — 2-40-77.
Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.
Неделяда үш катал үнер. Хемчээли парлаан 2 ама.
Тираж 7610. Чагыг 110. Номерни парлагаче дужаганы: график езугаар — 21.00, херек кырында — 20.00.

АГАР САНЫВЫС: № 40703810900000000000 ОАО НКО "Тыва Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 30101810700000000740 БИК 0493 Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыдылга массалыг коммуникациялар херектеринин талазы-биле яамызынын О Сибирьде регионнар аразынын девискээр эргелели «Шын» солун чылдын май 14-те эде бүрткээн.
Херечилелдин дугаары — ПИ № 16-0510. Индекс 11530, 31730. ТР-ниң «Тываполиграф» Күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинге (Кызыл, Шетинкин-Кравченко, 1).
Солунда парлаттынган материалдарның авторларының бода редакцияныг туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттыганы са болгаш өске-даа фактылары, дыңнадылары дээш авторлар бо харыылаар.